

Süleyman Çelebi'nin Eserindeki "Fî Mu'cizâtü'l-Muştafâ Aleyhi's-Şalâtü
ve's-Selâm" (Morfoloji Çalışma)

Dr. Shaymaa Imad Yahya

College of Literature/Tu -University of Mosul

shaymaaamad1979@uomosul.edu.iq

Keywords: Suleiman Chelebi, the early Anatolian poets, birthday (Mawlid), Religious leader.

Summary:

Suleiman Chelebi is one of the first Anatolian poets. He is the son of the Ottoman minister Ahmed Pasha, who served in the court of the Sultan Murad I. He became the leader of the Khalwatiya of the Dervishes, then an imam (a religious leader) of the country for the Ottoman Sultan Bayezid I. Suleiman assumed the position of an imam of a mosque in Bursa City. Among his most famous works, and the only remaining one, is the great religious poem (A Hymn at the Prophet's Birth), in which he tells the story of the Prophet Muhammad's birth, life, death, his miracles, and his journey to heaven. He wrote the book in an Ottoman Turkish style. It is a work inspired by the religious zeal, and is often recited at religious ceremonies, especially funerals. It is also chanted in celebrations of the Prophet's birthday (Mawlid).

Kısaltmalar

a.g.e. : Adı geçen eser

H. : hicri

M. : miladi

H.z. : hazreti

s. : Sayfa

TDK. : Türk Dil Kurumu

vd. : ve diğerleri

Önsöz

Süleymân Çelebi, Klasik Türk Edebiyatı'nın 15. Yüzyılın büyük yazarlarından biridir. Bu dönemin yazarı Çelebi'nin hayatına dair bilgiler oldukça sınırlı ve çelişkilidir. Hatta bu bilgilerin onun yaşadığı döneme ilişkin olanlarında da erken dönem kaynakları arasında bir tutarsızlık söz konusudur. Orhan Gazi döneminde doğmuştur. Süleymân Çelebi'nin bilinen tek eseri Vesîletü'n-Necât, Mevlid ismiyle tanınmış, ve o bu eserden 'Fî Mu'cizât El-Muştafâ Aleyhi's-Şalâtü ve's-Selâm ele alınıp yazıya aktarılıp ve şekil bilgisi açısından aktarılmıştır.

Bu çalışma inceleme, metin ve yazarın hakkında genel bilgi verilmiştir. Çalışmada Klasik Türk Edebiyatı'nın 15. Yüzyılın en büyük yazarlarından biri olan Süleyman Çelebi'nin metinlerinden seçmeli eserlerinden yola çıkılmıştır. Süleyman Çelebi'nin 'Fî Mu'cizât El-Muştafâ Aleyhi's-Şalâtü ve's-Selâm adlı eser ele alınmıştır.

Öncelikle giriş kısmında konu hakkında bilgiler vermiştir. Son kısmında ise yazarın hakkında genel bilgi verilmiştir. Yazarın hangi

dönemde yaşadığı ve doğduğu ve yaşadığı bölgeyle ilgili hayatından az da olsa bilgiler aktarılmıştır. yazarın eserleri üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde, Süleyman Çelebi'nin Mücazat El-Muştafa eserinin çeviri yazı işaretlerini kullanarak yazıya çevrilmiştir. Sesleri kontrol ederek doğru sesin karşılığını yazılmıştır. Beyitlerin inceleme kısmında karışmaması için beyitlerin hepsi numaralandırılmıştır . İnceleme kısmında ise metinde geçen ve o dönemin şekil bilgisi özellikleri üzerinde durulmuştur. Son olarak ele aldığımız metnin tıpkı basımı yer almaktadır.

Giriş

Kültür, bir toplumun düşünce ve duygu birliğini oluşturan mâddi ve mânevi değerlerinin bütünüdür. Millî kültür'ün unsurlarından olan edebi eserler de yazıldıkları devrin dil ve sanat anlayışını yansıtmaktadır. Kültürel değerlerini sonraki nesillere aktarması bakımından önemlidir.

Türklerin İslam dinini kabul ettikten sonra Klasik Türk Edebiyatı da kendi ikliminde bir gelenek içerisinde oluşmaktadır. Arap ve Fars edebiyatlarının da etkisiyle ilhamını daha çok din ve tasavvuf'tan almaktadır. Nedeniyle bu edebiyat'ta Hz. Muhammedin doğumu, gençliği, kişiliği, peygamberliği, hicreti, hadisler ve vefatı şairler için tükenmez bir kaynak oluşmaktadır. Hz. Muhammedin hayatı önceleri Arap edebiyatında sîre adı altında bütün sayfalarıyla aldığımız zaman, sonraları hayatının her sayfası için ayrı bir tür ortaya çıkmıştır. Mevlid, mi'râciye ve mu'cizât gibi bağımsız eserler yazılmaktadır.

Mevlid geleneği Selçuklu ile başlayıp Osmanlı'da en gösterişli törenlerden birisi olmuştur. Cumhuriyetten sonra ise mevlid uygulamalarında ciddi bir farklılaşma yaşanmıştır, hem yapılışında hem de yapılış sebeplerinde yenilikler ortaya çıkmış. Mevlid törenleri geçmişte olduğu gibi bugün de Bursanın dini hayatında etkin bir role sahiptir. Ölüm sebebiyle yapılan mevlidler, doğum, sünnet, adak mevlidleri Bursa'da yaşayan her millettten ve görüşten insan tarafından okutulabilmektedir. Bu mevlidler gelenek olduğu için okutulabildiği gibi gösteriş olarak ya da dini bir zorunluluk olarak görüldüğü için de okutulabilmektedir. Mevlidin farklı şekillerde algılanması halk dindarlığı ile olan yakın ilişkisine bağlanabilir

Süleyman Çelebi, mevlit yazarı ve divan şairidir. 1351 yılında Orhan Gazi döneminde Bursa'da doğmuştur. Vezir Ahmet Paşa'nın oğludur. Gençliğinde Bursa'da iyi bir eğitim almış. O devirde, Çelebi unvanı ilim adamlarına ve Mevlevi tarikatı büyüklerine verilmektedir. Mevlevi olduğuna dair kanıt yoktur. Bilgili tavırlarıyla Padişah Yıldırım Bayezidin dikkatini çekmiş yapıyı 1399'da tamamlanan Bursa Ulu Cami'ye imam olarak atanmıştır.

Vesîlet'ün-Necât (Kurtuluş vesilesi) tek eseridir. Bu eser, halk arasında, "Mevlid" olarak söylenmiş ve pek sevilmiştir. Mevlidin orijinal yazması maalesef günümüze ulaşmamıştır. İstanbul Ayasofya Kütüphanesinde bulunan 1510 tarihli Mevlid, en eski el yazma nüshasıdır. Vesiletü'n- Necât'ın tamamı 732 beyitten meydana gelip 'mesnevî' tarzında olup Arûz vezni ile yazılmıştır. Mevlid'in ekserisi 'Fâilâtün fâilâtün fâilün' veznindedir.

Türk edebiyatında pek çok Mevlid adlı eser yazılmıştır. Fakat Süleyman Çelebi'nin yazdığı Mevlid halk tarafından çok beğenilmiş, benimsenmiş hatta Kur'andan bir parça sayılmaktadır. Dünyada,

hiçbir şair ve şîir Mevlid kadar değerli, uzun ömürlü ve büyük olamamıştır.

Süleyman Çelebi'nin ele aldığımız eserinden yaşadığı dönemin Türkçe özelliklerini şekil bilgisi incelemesi yaparak ortaya koyulmaktadır. Şekil bilgisi incelemesini yaparak hem eklerin hemde ses bilgisi özellikleri görülmüştür. Bu çalışmanın belli başlı amacı şairin hakkında bilgi edinmek ve yaşadığı dönemin şekil bilgisi açısından dil özelliklerini öğrenebilmektir ve tespit etmektir.

Süleyman Çelebinin Hayatı hakkında:-

Hayatı hakkında bilgileri sağlıklı değildir. Çeşitli kaynaklarda farklı bilgiler verilmiştir. Ayrıca en güçlü bilgilerden, Süleyman Çelebi'nin ünlü din bilgilerinden Emir Sultan'ın öğrencisi olduğu, iyi bir eğitim görmektedir. I.Murat döneminde yaşadığı yolundadır. Başka iddiaya göre Yıldırım Bayezid'in Saray İmâmlığı ve Ulu cami imâmlığında bulunmaktadır.

Bursa'nın fethinden sonra bu şehir bir anda bütünü İslam dünyasının önemli bir kültür merkezi haline gelmiştir. Birçok bilgin sanatçı ve usta Bursaya yerleşmiştir. Bunlar arasında bulunan bir İranlı, İslam Peygamberlerinin Hz. İsâve Hz. Mûsâ'dan üstün olmadığını, hatta onların üstün olduğunu öne sürmüştür.

Bu görüş daha sonraları da Fatih ve kânûnî dönemlerinde de yine İrandan gelen bazı kimseler tarafından öne sürülmektedir. Bu, halk arasında öfkeye ve büyük karışıklıklara sebep olmuştur.

Süleyman Çelebi, Peygamberlerimizin üstünlüğünü anlatan bu mesnevisini yazmış. Bir anda beğenilerek yayılmasının sebepleri arasında bu durumun önemli etkisi vardır.

Hayatı hakkında ancak bu kadar bilgiye sahip olunan şairin H. 825 (M. 1422)'de vefat etmiştir.

Eserleri:-

Vesîletü'n-Necât Süleyman Çelebi¹'nin bilinen tek eseri olan Vesîletü'n-Necât, "Kurtuluş Vesilesi" anlamına gelmektedir.

Fî Mu'cizât El-Muştafâ   Aleyhi's-Şalâtü ve's-Selâm

1 Bu gön��l deryası g�r � kıldı c�ş	Cevherin c�ş-ile taşra şaldı uş
2 Ç�n nes�m-i 'ışk irdi urdı mevc	Ol ma'�n� d�rri çıkdı fevc fevc
3 Ger bu�a gön��l göz-ile baksın	C�n kulağına bu d�rri taşkasın
4 Ya'ni dürr-i mu'ciz�t-ı Muştaf�	Kim virür c�n u dile zevk u şaf�
5 Eydeyim ger 'ışikle di�ler sen	'ışikle di�leyesin ki er-sen
6 Mu'ciz�t�n di�le��z şevk-ile hoş	T�ki 'aql u c�n kıla c�ş u h�r�ş
7 Ger�-i cümle n�rdi ol p�k z�t	İlla her '�zvunda vardı mu'ciz�t
8 H�kk �n� ayrıkk nebiye virmedi	Hiç biri ol irdigine irmedi
9 Evvel� ol kim m�b�rek cismin�n	Gölgesi düşmezdi yere resmin�n
10 N�rdi ba�dan ayağı gövdesi	Bu 'ay�ndır n�run olmaz gölgesi
11 Gölge z�lmetden düşer h�d her yere	N�rdan gölgeyi göz k�nd� göre
12 Şeksiz ol h�d bir muşavver n�rdi	�n� görmezdi şular kim gördi
13 Hem m�b�rek ba�� üzre her zam�n	Bir yere bulut olurdu s�yeb�n
14 Her nere varsa bile varırdı ol	Ba�� üzre d�im� dururdu ol
15 �n� k�ll�kcu k�muşdu �n� h�kk	A�med-i h�kk nice saklar yahş� b�k
16 Ol m�b�rek gözlerinde mu'cize	Nicedir ol da�i eydel�m size

- 17 Nice kim önünde görürdü 'ayān Öyle ardından görürdü ol hemān
- 18 İşidin hem ol mübārek burnunun Mu'cize nicedir anda hem görün
- 19 Vahyi-çün indigde Cibril-i emīn Gökden ayrıldığı sā'atde hemīn
- 20 Cebrā'il'in hoşusun alırdı ol Vahyi-çün indüğünü bilirdi ol
- 21 Bil mübārek sem'inün dağı nedür İşid anda mu'cize hem nicedür
- 22 Hoş işidirdi ırakdan şöyle kim İşidürdi yakından ol hākīm
- 23 Uyanıg-iken nice işitse ol Öyle işidürdi uyurken Resūl
- 24 Depredicecek dudagın ol mähveş Deprenirdi gökde hem kurş-ı güneş
- 25 İncü dişleri şu'ā'ından gece İgne düşse bulunurdu ey hoce
- 26 Dilini bu kim kelere şordı ol Dedi ben kimem dedi sensin Resūl
- 27 Şadı nūrundan karañu geceler Yolda yürürdü yigitler kocaler
- 28 Hem nübüvvet mührü anıñ zahrinedi Halkı ol mühr-ile hākka onadı
- 29 Tokunıcağ saçına bād-ı şabā Müşk ü 'anbardan tıolardı havā
- 30 Derlese güller olurdu her deri Hoş dererlerdi derinden gülleri
- 31 Düşmana sacdı eliyle toprağı Kör oldu cümle ol kāfir yağı
- 32 On iki biñ kāfir oldu münhezim Kim-i kör oldu kimisi mün'adim
- 33 Çün işāret kıldı ol maħbūb-ı hākķ Parmagıyla geñede ay oldu iki şakķ
- 34 Dırnağı olurdu hem dürr-i şemīn Cem' iderdi ānı Ümmü'l-mü'minīn
- 35 Çün hırā tağına basdı ol kadem Dağ deprendi kadem basdığı dem
- 36 Dedi ol tağa kim ey tağ sākin ol Dutdu emrini vü oldu sākin ol
- 37 Beşigin ügridi gökden endi ay Gözleriyle gördü yoħsul u bay
- 38 Parmagından çeşmeler akıtdı hem Eçdi andan cümle-i ħayl u ħaşem

- 39 Ağulu bişmiş kuzu aña söyledi Yeme benden yâ Resûlallah dedi
- 40 Dikdi ħurmayı hem ol şâh-ı cihân Dikdigi sâ'at yemiş virdi hemân
- 41 Söyledi avcunda taşta geldi taş Taş degilsen işka gel sen dağı taş
- 42 Hem ağaclar kıldılar aña sücûd Oldular haklıgına cümle şühûd
- 43 Çün şikâyet kıldı ıssından devâ Muştafâdan oldu derdine devâ
- 44 Niçe gözsüzleri gözli kıldı ol Niçe sözsüzleri sözlü kıldı ol
- 45 Kırd u kuş taş ağaç aña söyledi Hakkı resûlsün ya Nebiyye Allâh dedi
- 46 Mu'cizâtına anuñ yok hiç hadd Hadd ü 'addin bilmez anıñ hiç ahad
- 47 Mu'cizâtinden didük bir kaç kelâm Diñle Mi'râcından dağı hem ey hümâm
- 48 Ol Muhammed mu'cizâtı hakķı çün Cümlemüze rahmet et yarıñg gün
- 49 Haşr dek-ger denilürse bu kelâm Niçe haşr ola bu olmaya tamam
- 50 Ger dilersiz bulasız oddan necât
- 51 'İşk-ile derd-ile eydün eş-şalât

2. ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOJİ)

2.1. Çokluk Eki

şu-lar (12/2), ağac-lar (42/1), kıldı-lar (42/1), oldu-lar (42/2), yigit-ler (27/2), gül-ler (30/1), çeşme-ler (38/1).

2.1. İyelik Ekleri

a) Teklik birinci şahıs iyelik eki: -(X)m şeklindedir.

Metinde tespit edilmemiştir.

b) Teklik ikinci şahıs iyelik eki: -ñ/ñ'dir. Yardımcı ünlüleri ise -U ve l'dır hem düz hem de yuvarlak ünlülü olarak görülür.

nūruḡ (10/2), gözlerinde (16/1), öñünde (17/1), dudağın (24/1), şu‘āndan (25/1), nurundan (27/1), zāhrındadı (28/1), saçına (29/1), cevherin(1/2), Mu‘cizātın (6/1), ‘ūzvunda (7/2), öñünde (17/1), emrini (36/2), beşigin (37/1), Parmağından (38/1), avcunda (41/1),

c) Teklik üçüncü şahıs iyelik eki: -ı, -i, -u,- ü, -sı, -si’dir fakat bazen -su, -sü şekilleri de görölmektedir. ünsüzle biten kelimelere -ı, -i, -u, -ü ünlü ile biten kelimelere -sı, -si şekli gelmektedir.

deryāsı (1/1) , kulağına (3/2), mu‘cizāt-ı (4/1), ānı (8/1), başı (13/1), Başı (14/2), Aḡmed-i (15/2), Sadrı (27/1), burnunun (18/1), cisminūḡ (9/1), resminūḡ (9/2), sem’inūḡ (21/1), Diliniḡ (26/1), derdine (43/2), saçına (29/1), yağı (31/1), toprağı (31/1), maḡbūb-ı (33/1), Dırnağı (34/1), tağına (35/1), şāh-ı(40/1).

ç) Çokluk birinci şahıs iyelik eki: -müz şeklinde görölmüştür.

Cümlemüze (48/2).

d) çokluk ikinci şahıs iyelik eki: -ñız, -ñiz, -ñuz, -ñüz şeklindedir.

e) Çokluk üçüncü şahıs iyelik eki: -ları, -leri.

dişleri (25/1), gülleri (30/1), gözsüzleri (44/1), gözlerinde(16/1).

2.1. Hâl Ekleri

a) Yalın Hâl:

devā (34/2), cümle (7/1), göñül (1/1), mevc (2/1), Cān (3/2), ḡod (11/1), cihan (40/1).

b) İlgi Hâli:

burnunun (18/1), sem’inūḡ (21/1), diliniḡ (26/1), anıḡ (46/1), anuḡ (46/2).

c) Yükleme Hâli:

āni (8/1), biri (8/2), Halkı (28/2), sözsüzleri (44/2).

ç) Yönelme Hâli:

buña (3/1), kulağına (3/2), 'aşkā (5/1), āyağa (10/1), aña (15/1), hākka (28/2), saçına (29/1), Düşmana (31/1), tağına (35/1), tağa (36/1), taşā (41/1), 'aşka (41/2), hākliğina (42/2), Mu'cizātına (46/1), dile (4/2), nebiye (8/1), yere (9/2), Cümlemüze (48/2).

d) Bulunma Hâli:

'uzvunda (7/2), anda (18/2), Yolda (27/2), zahrındadı (28/1), ondadı (28/2), avcunda (41/1), gözlerinde (16/1), önünde (17/1), indigde (19/1), sā'atde (19/2), gökde (24/2).

e) Ayrılma Hâli:

başdan (10/1), Nürdan (11/2), ardından (17/2), ırakdan (22/1), yakından (22/2), şu'ā'ndan (25/1), nurundan (27/1), 'anbardan (29/2), Parmağından (38/1), andan (38/2), ıssından (43/1), Muştafādan (43/1), Mu'cizātından (47/2), oddan (50/1), zulmetden (11/1), Gökden (19/2), derinden (30/2), gökden (37/1), benden (39/2).

f) Vasıta Hâli:

Parmağıyla (33/2), 'Aşk-ile (50/2), derd-ile (50/2), cüş-ile (1/2), göz-ile (3/1), şevk-ile (6/1), mühür-ile (28/2), Gözleriyle (37/2).

g) Eşitlik Hâli:

Niçe (44/1), Niçe (49/2), nice (15/2), nicedir (18/2).

h) Yön Ekleri:

taşra (1/2), üzre (13/1), üzre (14/2).

2.1. Soru Eki

Hem isimlere, hem de fiillere getirilen soru eki –mı, -mi, -mu, -mü olarak kullanılır. Metinde görülmemiştir.

2.1. Aitlik Eki

Metinde görülmemiştir.

2.1. Zamirler

a) Şahıs Zamirleri:

Şahıs zamirleri ve metinde yer alan çekimleri:

Teklik birinci şahıs: ben

ben (26/2), benden (39/2).

Teklik ikinci şahıs: sen

Sen (41/2), sensin (26/2).

Teklik üçüncü şahıs: ol

ol mühr-ile (28/2), ol kâfir (31/2), ol maḥbûb-ı ḥaḳḳ (33/1), ol ḳadem (35/1), ol ṭaḡa (36/1), ol şâh-ı cihân (40/1).

anıḡ (46/2), anın (28/1), andan (38/2), anuḡ (46/1), anda (18/2).

Çokluk ikinci şahıs: siz

size (16/2).

b) İşaret Zamirleri:

bu : bu kim kelere (26/1), bu kelâm (49/1), bu olmaya temâm (49/2), Bu göñül deryâsı (1/1), buña gönül (3/1), bu dūrri ṭaḳasın (3/2), Bu ‘ayândır nûruñ (10/2).

şular : şular kim gürdı (12/2).

ol : ol daқи (16/2), ol hemān (17/2), ol ḥākim (22/2), ol maḥbūb-ı ḥaққ (33/1).

c) Belirsizlik Zamirleri:

biri: Hiç biri ol irdiğine (8/2).

ç) Bağlama Zamiri: “ki o” anlamı taşıyan “kim” bağlama zamiri görülmüştür:

kim mübārek cisminūñ (9/1), kim gürdı (12/2), kim öñünde görürdü (17/1).

2.1. Sıfatlar

2.7.1. Niteleme Sıfatları: Metinde tespit edilen örnekler:

göñül deryası(1/1), ma‘ānī dūrri (2/2), dile zevk u şafā (4/2), Nürdı başdan āyağa (10/1), Aḥmed-i ḥaққ (15/2), Cibril-i emīn (19/1).

2.7.2. Belirtme Sıfatları

a) İşaret Sıfatları: Metinde bu ve ol işaret sıfatları tespit edilmiştir.

bu: bu göñül (1/1), bu dūrri ṭaқasın (3/2), Bu ‘ayāndır (10/2), bu kim kelere (26/1), bu kelam (49/1).

ol: Ol ma‘ānī dūrri (2/2), ol pāk zāt (7/1), ol kim mübarek (9/1), ol ḥod (12/1), Ol mübarek (16/1), ol daқи (16/2), ol hemān (17/2), ol ḥākim (22/2), ol mähveş (24/1), ol mühr (28/2), ol kāfir (31/2), ol maḥbūb (33/1), ol ḫadem (35/1), ol şāh-ı cihān (40/1), Ol Muhammed (48/1).

b) Sayı Sıfatları:

bir muşavver (12/1), Bir yere (13/2), On iki biñ kāfir (32/1), iki şaққ (33/2).

c) Belirsizlik Sıfatları:

her zaman (13/1), Her nere varsa (14/1), her 'uzvunda vardı (7/2), Niçe sözsüzleri (44/1), Niçe gözsüzleri (44/2), Niçe haşır ola (49/2).

2.8. Zarflar

2.8.1. Zaman Zarfları: Zaman isimleri zaman zarfı olarak kullanılır.

a) Tek başına zarf olarak kullanılan kelimeler:

andan: andan cümle-i hayl u haşem (38/2).

evvel: Evvel ol kim mübârek cisminûn (9/1).

gece: İncü dişleri şu'a'ndan gece (25/1), Sadrı nûrundan karañu geceler (27/1).

b) Kelime grubu olan zarflar:

Cümlemüze rahmet et yarınğ gün (48/2), Parmagıyla geñede ay oldu iki şakķ (33/2).

2.8.2. Yer Zarfları:

anda: anda hem görün (18/2), İşit anda mu'cize hem nicedir (21/1).

2.8.3. Mikdar Zarfları:

nice saklar yahşı bāk (15/2), nice işitse ol (23/1), Nice kim öñünde görürdü (17/1).

2.8. Edatlar

2.9.1. Karşılaştırma Edatları

hem: işidiñ hem ol mübârek burnunun, mu'cize nicedir anda hem görün (18/2).

2.9.2. İstisna Bildiren Edatlar

illa: İlla her 'uzvunda vardı mu'cizât (7/2).

2.9.2. Cümle Bağlayıcıları

kim: Evvel ol kim mübârek cisminûh (9/1).

ki: 'Aşkâ diñleyesin ki er-señ (5/2).

2.9.2. Vasıta Bildirenler

bile: Her nere varsa bile varırdı ol (14/1).

ile: ol mühr-ile hâkka ondadı (28/2), 'Aşk-ile derd-ile eydüh es-salât (50/2), Cevherin cüş-ile taşra şaldı uş (1/2), Ger buña göñül göz-ile bakşın (3/1), Mu'cizâtın diñleñüz şevk-ile hoş (6/1).

2.9.2. Seslenme Edatları

yâ: yâ Resûlâllah dedi (39/2), yâ Nebiyyallâh dedi (45/2).

2.9. Fiil

2.12.1. Bildirme Eki: -dır, -dir eki getirilerek yapılmaktadır.

Bu 'ayândır (10/2), Nicedir (16/2), Mu'cize nicedir (18/2).

2.10. Yapım Ekleri

2.11.1. İsimden İsim Yapma Eki

a) -lu:

Ağulu (39/1).

b) -Siz, -Süz:

Gözsüzleri (44/1), sözsüzleri (44/2), Şeksiz (12/1).

c) ge:

Gölge (10/1).

ç) –cu:

ķullukcu (15/1),

2.11.1. Fiilden İsim Yapma Ekleri

a) –(ı)ķ:

āyrık (8/1).

b) –u:

ķokusun (20/1).

2.11.1.İsimden Fiil Yapma Ekleri

Metinde isimden fiil yapma ekleri tespit edilmemiştir.

2.11.1. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

a) ıt: Bu ek fiilden fiil yapma eklerinden biridir Türkçede çok işlek eklerinden biri sayılmaktadır. Metinde sadece bir kelime tespit edilmiştir.

aķıtdı (38/1).

2.11. Birleşik Fiil

ol-:

Kör oldu (31/2), kāfir oldu (32/2), sākīn ol (36/1), ķaşır ola (49/2).

et- :

raķmet et (48/2).

ķıl- :

işāret ķıldı (33/1), şikāyet ķıldı (43/1), sözlü ķıldı (44/2), can ķıla (6/2).

2.13. Fiil Çekimi

2.14. Şahıs Ekleri

2.14.1. Zamir Menşeli Şahıs Ekleri

Teklik 3. Şahıs Eki: eksizdir, düşer (11/1).

Çokluk 2. Şahıs eki: dilersiz (50/1), bulasız (50/1).

2.14.2. İyelik Menşeli Şahıs Ekleri

Teklik 3. Şahıs eki eksizdir: kıldı (1/1), saldı (1/2), irdi (2/2), urdı (2/1), virmedi (8/1), irmedi (8/2), düşmezdi (9/2), olurdu (13/2), varırdı (14/1), dururdu (14/2), görürdü (17/1), alırdı (20/1), bilirdi (20/2), düşse (25/2), olurdu (30/1), basdı (35/1), deprendi (35/2), gördü (37/2), dedi (39/2), dikdi (40/2), virdi (40/2).

Çokluk 1. Şahıs eki: didük (47/1).

Çokluk 2. Şahıs eki -nüz: dinlenüz (6/1).

Çokluk 3. Şahıs eki: kıldılar (42/1).

2.14.3. Emir Menşeli Şahıs Ekleri

Teklik 1. Şahıs eki –yim: eydey-im (5/1).

Teklik 3. Şahıs eki –sın: baķ-sın (3/1), taķa-sın (3/3),

Çokluk 1. Şahıs eki: eydel-üm (16/2)

Çokluk 2. Şahıs eki: gör-ün (18/2),

2.15. Şekil ve Zaman Ekleri

2.15.1. Bildirme Kipleri

2.15.1.1 Görülen geçmiş zaman

Teklik 3. Şahıs: ur-dı (2/1), çık-dı (2/2), var-dı (7/2), gur-dı (12/2), olur-dı (13/2), varır-dı (14/2), durur-dı (14/2), alır-dı (20/1), bulunur-dı (25/2), tolar-dı (29/2), sac-dı (31/1), ol-dı (31/2), ol-dı (32/2), kıl-dı (33/1), olur-dı (34/1), bas-dı (35/1), ol-dı (36/2), akıt-dı (38/1), kıl-dı (43/1), ir-di (2/1) , de-di (26/2), en-di (37/1), gör-di (37/1), eç-di (38/2), söyle-di (39/1), de-di (39/2), dik-di (40/1), vir-di (40/2), sil-di (41/1), gel-di (41/1), söyle-di (45/1), ügri-di (37/1), sor-du (26/1), dut-du (36/2).

Olumsuz Şekli

Teklik 3. Şahıs: virmedi (8/1), düşmezdi (9/2), irmedi (8/2).

2.15.1.2. Öğrenilen geçmiş zaman

Teklik 3. Şahıs: bişmiş (39/1), yemiş (40/2).

2.15.1.3. Geniş zaman

Teklik 3. Şahıs: virür (4/2).

Geniş zamanın olumsuzuz:

bilmez (46/2).

2.15.1.4. Gelecek zaman

Teklik 3. Şahıs: Toğunıcağ (29/1), Depredicecek (24/1).

2.15.2. Tasarlama Kipleri

2.15.2.1. İstek

Teklik 1. Şahıs: Eydeyim (5/1).

Teklik 2. Şahıs: dinleyesin (5/2), tağasın (3/2).

Çokluk 2. Şahıs: bulasız (50/1), diñleñüz (6/1).

2.15.2.2. Emir

Teklik 3. Şahıs: baqsın (3/1).

2.15.2.3. Şart

Teklik 3. Şahıs: Varsa (14/1), işitse (23/1), düşse (25/2).

2.15.3. Fiillerin birleşik çekimi

2.15.3.1.. Hikâye:

Geniş Zamanın Hikâyesi:

Düşmezdi (9/2), görmezdi (12/2), işidirdi (22/1), işidürdi (23/2), Deprenirdi (24/2), dererlerdi (30/2), olurdu (13/2), varırdı (14/1), dururdu (14/2), alırdı (20/1), bulunurdu (25/2), tölardı (29/2), olurdu (30/1), görürdü (17/1), yürürdü (27/2).

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi:

kõmuşdu (15/1).

Geniş Zaman Olumsuzun Hikâyesi:

Görmezdi (12/2), düşmezdi (19/2).

2.15.3.2. Rivâye: Metinde Geçmemiştir.

2.15.3.3. Şart:

Geniş zamanın şartı:

Denilirse (49/1).

2.16. Sıfat- Fiiller

-dig, -dug:

İrdiğine (8/2), indigde (19/1),

-miş: yemiş (40/2)

-cak: Tokunıcak (29/1).

2.17. Zarf-Fiiller

-ken:

Uyanığ-iken (23/1), uyurken (23/2) .

SONUÇ

Klasik Türk Edebiyatı'nın 15. Yüzyılın büyük yazarlarından birisi Süleymân Çelebidir. Çelebi'nin hayatına dair bilgiler oldukça sınırlı ve çelişkili olduğuna rağmen az da olsa hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bilgi edilmiştir. Bu bilgilerin onun yaşadığı döneme ilişkin olanlarında da erken dönem kaynakları arasında bir tutarsızlık söz konusudur.

Türkçe "Mevlid" kasidesinin yazarı olan Süleyman Çelebi, Bursa'da dünyaya gelmiştir. Büyük bir alim olarak, Sultan Yıldırım Bayezid zamanında Divan-ı hümayun imamı, sonra da Bursa'da inşa ve ihya ettiği caminin imamı olmuştur. Süleyman Çelebi'nin iyi bir eğitim gördüğü ve geniş bir bilgisi olduğunun kanıtı Mevlid'de tasavvufi bazı terimlerin kullanılmış olmasıdır. 15. yüzyılı Osmanlı şairlerinin en büyüklerinden olan Süleyman Çelebi 1422 yılında Bursa'da hayatını kaybetmiştir. Süleyman Çelebi'nin 'Fî Mu'cizât El-Muştafâ Aleyhi's-Şalâtü ve's-Selâm' adlı eserini ele alarak Osmanlıca çeviri yazı alfabelerini kullanarak yazıya aktarılmıştır. Yazarın eserini numaralandırarak verilmiş, ve bu dönemin dil özellikleri hakkında genel bilgi edilmiştir.

Yazarın sözü edilen eserini yazıya aktarıp ve bu eserin üzerine şekil bilgisi açısından dil özellikleri ortaya koyulmuştur. Yazarın yaşadığı dönemin dil özelliklerini öğrenerek ve bu incelemiden ses ve şekil bilgisi değişikliği öğrenilmiştir.

Bu çalışmanın genel amacı adı geçen yazarın belli metnini ele alarak çeviri yazı işaretleri ile yazıya aktarılmıştır. Bu metinleri yazıya aktararak yola çıkılmıştır.

Dipnotlar

1. Ahmed Ateş, Süleyman Çelebi Vesîletü'n-Necât, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1954, s.23.
2. Ahmet Atilla Şentürk ve Ahmet Kartal, Eski Türk Edebiyatı tarihi, 5. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011, s.386.
3. Ali Fuad Bilkan, Osmanlı Şiiri Modren Yaklaşımlar, 2. Cilt, 1. Baskı, Timaş Yayınevi, İstanbul, 2009, s.34.
4. Bozyiğit, Hacer, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
5. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı, Osmanlı Müellifleri. 2. Cilt, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2000, s.221.
6. Faruk Kadri Timurtaş, Süleyman Çelebi Mevlid (Vesîletü'n-Necât), 3. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1980, s.3.
7. Filiz Kılıç, Âşık Çelebi Meşâirü'ş-Şuarâ (İnceleme-Metin), 1. Cilt, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2010, s.186.
8. Günay Karaağaç, Türkçenin Dil Bilgisi, Cilt: 3, Akçağ Yayınları, Ankara, 2016, s.83.
9. İbrahim Sarı, Türkologlar, 1. Baskı, Net Medya Yayıncılıkları, Antalya, 2017, s.23.
10. Köktekin, Kazim Köktekin, Eski Anadolu Türkçesi, 4. Baskı, Erzurum, Fenomen Yayınları, 2017, s.52-53.

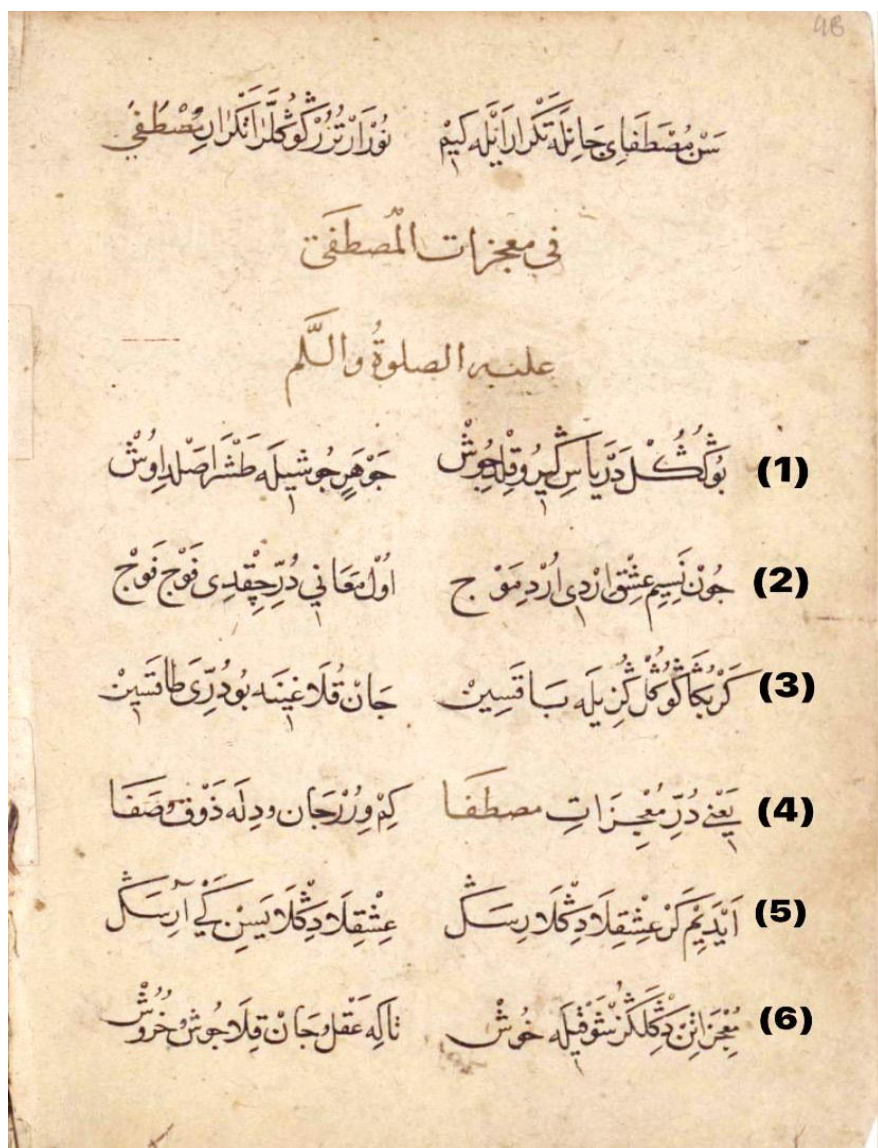
11. Mine Mengi, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, 11. Baskı, Akçağ Yayınevi, Ankara, 2005, s.134.
12. Muhammet Yelten, Eski Anadolu Türkçesi (Dil Bilgisi ve Metinler), 1. Baskı, Arel Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2019, s.52.
13. Mustafa İsen, Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım, 1. Baskı, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1994, s. 101 – 102 .
14. Necla Pekolcay, Mevlid, Cilt: 29, TDV İslâm Ansiklopedisi Yayınları, 2004, s. 485.
15. Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, 1. Cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, s. 419.
16. Nuri Akbayar ve Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani, 5. Cilt, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s. 148.
17. Özel,Ahmet, TDV İslam Ansiklopedisi, C.29, Ankara 2004, S. 479-480.
18. Rıdvan Canım, Latîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2018, s. 133.
19. Suat Batur, Türk ve Dünya Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 332.
20. Turabi Meşe ve Esra Özkan, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği, 1. Cilt, 1. Baskı, DATA Yayınları, Ankara, 2017, s. 197, S. 102.
21. Türk Dili ve Edebiyatı, C.2, Devlet Kitapları, 3. Baskı, Milli Eğitim basımevi, İstanbul 1995.

Kaynakça

1. Ahmed Ateş, Süleyman Çelebi Vesîletü'n-Necât, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1954.
2. Ahmet Atilla Şentürk ve Ahmet Kartal, Eski Türk Edebiyatı tarihi, 5. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011.
3. Ali Fuad Bilkan, Osmanlı Şiiri Modren Yaklaşımlar, 2. Cilt, 1. Baskı, Timaş Yayınevi, İstanbul, 2009.
4. Bozyiğit, Hacer, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
5. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı, Osmanlı Müellifleri. 2. Cilt, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2000.
6. Faruk Kadri Timurtaş, Süleyman Çelebi Mevlid (Vesîletü'n-Necât), 3. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1980.
7. Filiz Kılıç, Âşık Çelebi Meşâirü's-Şuarâ (İnceleme-Metin), 1. Cilt, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2010.
8. Günay Karaağaç, Türkçenin Dil Bilgisi, Cilt: 3, Akçağ Yayınları, Ankara, 2016.
9. İbrahim Sarı, Türkologlar, 1. Baskı, Net Medya Yayıncılıkları, Antalya, 2017.
10. Köktekin, Kazim Köktekin, Eski Anadolu Türkçesi, 4. Baskı, Erzurum, Fenomen Yayınları, 2017.
11. Mine Mengi, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, 11. Baskı, Akçağ Yayınevi, Ankara, 2005.

12. Muhammet Yelten, Eski Anadolu Türkçesi (Dil Bilgisi ve Metinler), 1. Baskı, Arel Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2019.
13. Mustafa İsen, Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, 1. Baskı, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1994.
14. Necla Pekolcay, Mevlid, Cilt: 29, TDV İslâm Ansiklopedisi Yayınları, 2004.
15. Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, 1. Cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983.
16. Nuri Akbayer ve Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani, 5. Cilt, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.
17. Özel,Ahmet, TDV İslam Ansiklopedisi, C.29, Ankara 2004.
18. Rıdvan Canım, Latîfi, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2018.
19. Suat Batur, Türk ve Dünya Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2008.
20. Turabi Meşe ve Esra Özkan, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği, 1. Cilt, 1. Baskı, DATA Yayınları, Ankara, 2017.
21. Türk Dili ve Edebiyatı, C.2, Devlet Kitapları, 3. Baskı, Milli Eğitim basımevi, İstanbul 1995.

Metinin Orijinali

(7) كَرِجِهْ جُمْلَه نُورِدِي اَلْ پَاكِ ذَاتِ اَلَهْ هَرْ عَضُونِهْ وَرْدِي مُعْجِزَاتِ

(8) حَقِّ لَيْ آيَرُقْ نَبِيَهْ وَرْمَدِي هِنِجْ بَرِي اُولَا دَكِنَهْ اِرْمَدِي

(9) اَوَّلَا لَكُمْ مَبَارَكْ جِئْمُونَا شُكْلِكِي دُشْمُونِيَهْ رَسْمُونَا

(10) نُورِدِي بَشْدَا اِيَا غَا كُودِي بُو عِيَا نَدَرْ نَوْرَكْ اُولَنْ مُكَلْسِي

(11) شُكْلَكْ ظَلَمْتَدَنْ دُشْخُونِيَهْ نُورْدَا شَكَايِ كُزَنْدَا كَرِهْ

(12) شَكْسَرِ اُولْ خُونِ بَرِ مَوْزِ نُورِدِي اِنْ كُزْمَزْدِي شَكْرَكَمْ كُورِدِي

(13) هَمْ مَبَارَكْ بَاشِ اَزَرْ هَرْ زَمَانْ بِي يَهْ بُولِتْ اُولْدِي سَايَهْ بَانْ

(14) هَرْ زَمَانْ وَرْسَا بِلَهْ وَارْدِ اُولْ بَاشِ اَزَرْ دَايْمَا دُورْدِ اُولْ

(15) اِنْ قَلْبِي قَمِشْدِي اَلَهْ جَوْنِ اَحْمَدِ جَوْنِجَهْ سَقْلَرِ خَشْنَقْ

(16) اَوَلْمَبَارَكُ كَزَلَرَنِي مُعْجَزَه بِنَجَه دُرْاَوَل دَاقِي اَيَا لَمْ سِزَا

(17) بِنَجَه كَم اَوَلْنَه كُوزْدِ عِيَان اَيَلَه اَرْدَنْدَن كُزْدِ اَوَل هَان

(18) اَيَشِدْ كَهَم اَوَلْمَبَارَكُ بَرَنْشَل مُعْجَزَه دُرْاَنَه هَم كُزْش

(19) وَحِيچُون اَنْدَكَن جِبْرِ اَمِين كَشْدَا اَيِرْلُدُوع سَاعَتَه يَنِي

(20) جِبْرِ اَمِين قُورَسْن اِلْدِ اَوَل وَحِيچُون اَنْدُوكِنِي سِلْدِ اَوَل

(21) بَلْ مَبَارَك سَمْعُوك دَاقِي نَدُر اَيَشِدْ اَنَه مُعْجَزَه هَم نَجْدُر

(22) خُوش اَشِيدُ دِي اَرَقْدَا شَيْكَلِيم اَيَشِدْ وِرِيدِي يَقْبَدَا اَوَل حَكِيم

(23) اَوِيُوغِي كَن نَجَا اَيَشْتَسَه اَوَل اَيَلَه اَيَشِيدُ دِ اَوِيَرَكَن رَسُوك

(24) دَپَرْدِ جَلْدُودُوعْن اَوَل مَاءُ وُش دَپَرْدِ زُودِي كَدَه هَم قُورَسْن كُنْش

(25) اَجُو دِشَادِرِي شُعَا عِنْدَا جَا اَلَنه دُشَسَه بُولَزْدِي خِي خِيَا

(26) دِي كِلْ بُولُوم كَلَا وَ صُرْدِ اَوَّل دِي دِي بِن كِي مَم دِي سَنَسَن رُوسُو

(27) صَدِرِ نَوَزْدَا قَرَا كُو شِي كَلَر يَلَه يُو زَرْدِي يَكِلْ شَرَقُو جَلَر

(28) هَم بُوَت مَهْرَانْ طَهْرَنْدِي خَلَقِ اَوَّل مَهْرِيْلَه حَقَه اَنْدِي

(29) طُو قِي جِي سَا جِنَا بَا دِ صَبَا مُشْكُو عَنَبَرْدَا طَا دِرِي دِي هَوَا

(30) دَر لَسَه شَمَل لَر اَلَزْدِي هَزْدِي خُوش دِر زَلَزْدِي دَرِنَا شَمَل لَرِي

(31) دُشَنَه سَجْدِي لِيْلَه طِي رَغِي كُورَا وَلَدِي جُمْلَه اَوَّل كَا فَرِنَغِي

(32) اَوْن اَكِي بِل كَا فَا وَلَدِي مَهْرَم كِي م كُورَا وَلَدِي كِي مِي سِي سَعِي م

(33) چُون اِشَارَه فِلْدَا وَلَدِي مَجُوبِي بِنَغِيَا شَكَلَه اَي وَلَدِ اَكِي شَق

(34) دَرَنغِي اُولَر دِهَم دَر شِيَر جَمْع اِدَر دِي ن اُمُ الْمُؤْمِنِيْنَ

(35) جَوْن حِرَا طَا غِنَه بَسْدِي لِي قَدَم طَا غ دِي نَدِي قَدَم بَسْدُو غ دَم

(36) دِي دَا وَل طَا غَا لَم اِي طَا غ سَا لِي اَل دُتْدَا مِرِي نِي اَل دِي سَا كِر اَل

(37) يِي شَكِن اَل رِي دِي كَدَن اِنْدَا ي كَن لِرِي لَه كُرْدِه رُحْسُو ل بَا ي

(38) بَرِي غَدَن چِي مَلَر اَقْتَر دِهَم اِجِدَا نَدَن جَمْلَه خِي ل وَ جِي م

(39) اَغُو بِي شِي ش قُو زَا شَا سِي لِي يِمَه بَنَدَن يَا رَسُو لَ لَلّٰه دِي

(40) دِكْدِي خَر مَ اِي هَم اُول شَا جِي حَا ن دِكْدِي سَا عَتِي شِي وَ رَدِي هَا ن

(41) سِي لِي وَ جِي ن طَا شَا كَلِ طَا شَا ش كَلْسَل عَشَقَه كَل سَنَدَا ي طَا شَا

(42) هَم اَغْلَز فَا دِر اَشَا جُو د اُول دِر حَقْلِي غِنَه جَمْلَه شَهُو د

(43) جُونِ سَكَايَن فِلْدِ اِسْتَدَا دَوَا مُصْطَفَا دَن اُولِ دَر دِيَنه دَوَا

(44) بِيْجَه كَز سَن لَه رِ كَز لَوْ فِلْدِ اُولِ بِيْجَه سُر سُر لَه رِ سُر لَوْ فِلْدِ اُولِ

(45) قُرْد و قَش طَاش اَغْ اَخَا سِيْلِيْ حَقِّ رُسُوْلِيْن يَا نَبِيَّ اللهِ دِيْ

(46) مِجْرَا تِيْنَه اَنُو كِيْ مِجْرَا حَدِّ حَدِّ عَدَن بِلْمَز اَنُو مِجْرَا حَدِّ

(47) مِجْرَا نِيْنَدَن دِيْ دَكِر بَرْتِجْ كَلَامِ دِيْ كَلَمِ مِجْرَا نِيْنَدَن دِيْ دَكِر بَرْتِجْ كَلَامِ

(48) اُولِ مُحَمَّدٍ مِجْرَا تِيْ حَقِيْقُوْ جَلْمُوْ رَحْمَتِيْ اِيْزِيْغْ كُوْ

(49) حَشْرَدَكْ كَز دِيْن لِرْسَه بُوْ كَلَامِ بِيْجَه حَشْرَا و لَا بُوْ لِمَا يَه تَمَامِ

(50) كَز دِيْن سُر بُوْلِيْ سُرَا دَدَن نِجَاتِ

(51) عَشِقْلَه دَر دِيْلَه اِيْدَكْ لَصْلَه

دراسة صرفية في أثر سليمان جلبي "في معجزات المصطفى"

(عليه الصلاة والسلام)

م. د. شيماء عماد يحيى

كلية الآداب - جامعة الموصل

الكلمات المفتاحية: سليمان جلبي، شعراء الاناضول الأوائل، مولد، زعيم ديني

الملخص:

يعد سليمان جلبي هو واحد اشهر شعراء الاناضول الأوائل. وهو ابن الوزير العثماني احمد باشا الذي خدم في بلاط السلطان مراد الأول. اصبح سليمان زعيما لأمر الخلواتية للدراويش ثم اماما (زعيم ديني) لبلاد السلطان العثماني بايزيد الأول، تولى سليمان منصب امام مسجد في بورصة، من اشهر اعماله والوحيد الباقي هي القصيدة الدينية العظيمة (ترنيمة في ميلاد النبي) يحكي فيها قصة النبي محمد في الولادة والحياة والموت ومعجزاته ورحلته الى الجنة، كتب الكتاب بأسلوب تركي عثماني وهو عمل مستوحى من الحماسة الدينية وغالبا مايتلى في الاحتفالات الدينية، وخاصة في الجنائزات ويتم ترديده أيضا في احتفالات المولد النبوي الشريف.

هذا البحث تحقيق لأثر سليمان جلبي "في معجزات المصطفى" (عليه

الصلاة والسلام)